

ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА КОМЕРЦІЙНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ
БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА
СВІТОВИЙ ДОСВІД

Матеріали
I Всеукраїнської науково-практичної конференції
13-14 січня 2012 року

Львів 2012

БАНКІВСЬКА КОНКУРЕНЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Індекс концентрації є досить поширеним в дослідження конкурентної ситуації на банківському ринку через свою простоту, зрозумілість та легкість у розрахунку. Він вказує на сукупну частку ринку, яку займають найбільші банки, так звані лідери ринку. Динаміка рівня концентрації банківського ринку України є нестабільною. Так, після загального зростання рівня концентрації у 2009 році, 2010 рік відзначився майже таким самим загальним зниженням. Таку динаміку можна пояснити тим, що 2009 рік відзначився кризовими явищами у вітчизняному банківському секторі, протистояти яким могли лише великі банки. Це і привело до укріплення їхніх позицій на ринку. Проте вже 2010 рік відзначився певною позитивною динамікою, що дало змогу меншим банкам повернути собі частку втраченого ринку. Загалом можна зробити висновок про значну концентрацію вітчизняного банківського ринку, оскільки на групу найбільших банків України припадає близько 70% від усіх кредитів, виданих банківською системою домогосподарствам та підприємствам, і майже 68% відповідних процентних доходів.

Іншим індикатором, за допомогою якого можна визначити рівень конкуренції на ринку банківських послуг, є індекс Херфіндаля – Хіршмана. Його також називають індексом повної інформації, оскільки він охоплює усю сукупність банків, які діють на ринку. За період 2004-2010 рр. досліджуваний індекс, оцінений за кредитним портфелем, збільшився на 38 пунктів, оцінений за депозитним портфелем – на 56 пунктів, оцінений загальною сумою активів банків – на 19 пунктів. Це свідчить про доволі незначні зміни та дозволяє стверджувати, що на сьогодні загрози щодо монополізації ринку банківських послуг України немає. Можна говорити про поступове та незначне зростання рівня концентрації на банківському ринку України. Загалом, динаміка зміни цього показника свідчить про незначний рівень концентрації.

Інший показник, а саме індекс Холла-Тідемана, окрім часток ринку, які займає кожен банк, також враховують кількість банків та їх рейтинг. Для вітчизняного банківського сектору цей показник є в межах 0,02 – 0,03, що вказує на незначну концентрацію ринку банківських кредитних, депозитних та комісійних послуг. Загалом, можна зробити висновок про значну концентрацію вітчизняного ринку банківських послуг, оскільки на групу найбільших банків України припадає близько 70% від усіх кредитів виданих банківською системою домогосподарствам та підприємствам, і майже 68% відповідних процентних доходів. Трохи менша частка залучених депозитів по наданих комісійних послуг – близько 68%.

Такі ж висновки підтверджує й загальний індекс галузевої концентрації, який визначається як сума частки банку-лідера та суми квадратів часток кожного банку, зважених на частку ринку інших учасників. Вплив домінуючого банку на вітчизняний ринок банківських послуг загалом та на ціноутворення на банківські послуги, зокрема, є не значним. В цьому випадку під домінуючим банком мається на увазі АБ «Приватбанк», частка якого на ринку кредитів в реальний сектор економіки склала 13,5%, а на ринку депозитів – 17,1%. Таким чином, можна зробити висновок про високий рівень конкуренції на ринку банківських послуг та відсутність на ринку лідера, який самотужки може визначати динаміку цін на банківські послуги.

Різний рівень територіальної концентрації капіталу в банківській системі України зумовлений значною диференціацією економічного розвитку окремих регіонів. Банки розташовані нерівномірно по території України. Найбільший рівень концентрації банківського капі-

талу демонструється в Київській, Донецькій, Дніпропетровській, Одеській та Харківській областях. Результати дослідження середньої кількості населення, що припадає на один банк, який має ліцензію НБУ на здійснення банківської діяльності, дозволяють підтвердити тезу про наявність структурних деформацій у концентрації банківського капіталу на території України.

Таким чином, можна зробити висновок про загальний високий рівень конкуренції учасників ринку, жоден з банків не має визначального впливу, хоча все ж слід зазначити, що понад 70% ринку належить 17 найбільшим банкам, що складає менше 10% від кількості усіх банків.

Безумовно, слід брати до уваги, що зростання або зменшення учасників ринку зміщує акценти у конкурентних позиціях існуючих гравців, призводить до коригування їх питомої ваги та частки ринку, що змінює уявлення про розвиток конкурентного середовища.

Сучасною світовою тенденцією реструктуризації банківських систем є скорочення загальної кількості банків, але розширення філіяльних мереж. Так, зокрема, протягом 2010 р. в країнах Європейського Союзу загальна кількість банків зменшилася на 1,8 %, хоча кількість філій збільшилася майже вдвічі. В США за період 1990-2009 рр. кількість банків скоротилася на 44 %. Банки Франції, Італії, Німеччини, Канади та Японії мають в середньому від 30 до 140 філій. В той же час аналіз даних щодо розвитку українського ринку банківських послуг свідчить про наявність протилежних тенденцій – за період 2005-2010 кількість банків в Україні зросла майже на 8 %. До настання світової фінансової кризи кількість банків в Україні зростала значними темпами (за період 2001-2009 рр. в Україні з'явилося 30 нових банків). Кількість продавців на ринку банківських послуг за 2001-2009 рр. зростала значними темпами, що збільшувало конкуренцію між ними та зміщувало акценти щодо обрання методів конкурентної боротьби у бік ідейних.

Внаслідок світової фінансової кризи (з початку 2009 р.) відбулися значні зміни у розвитку конкурентного середовища на ринку банківських послуг України, оскільки у декількох банків було відівано ліцензію на здійснення банківської діяльності.

Якщо в найближчі роки ринок банківських послуг України буде розвиватися у відповідності до тренду розвитку цих ринків в країнах Європейського Союзу, то існування близько 140 банків (77 %) можна буде поставити під сумнів. Для порівняння зазначимо, що за оцінками Центру економічних досліджень Московської фінансово-промислової академії, в Росії зайвими є понад 1 тис. банків (82 % від їх загальної кількості).

УДК 33(075.8)

Ливник О. О.

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОГО БОРГУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: АСИМЕТРІЯ КОРОТКО- І ДОВГОСТРОКОВИХ ЕФЕКТІВ

Націоналізація стала вимушеним кроком у 2008–2009 рр. Націоналізація, хоча і є інструментом подолання проблем в банківських установах, все ж характеризується низкою недоліків: низькими показниками розвитку, нестачою конкуренції, незбалансованим розподілом кредиту і, найголовніше, – заміщенням приватного боргу державним.

Раніше подібне відбувалося лише в країнах Латинської Америки – Мексика, Панама, Колумбія, Ель Сальвадор та ін., де процес націоналізації позначився 100% державним керівництвом¹.

В Україні першими, хто стикнувся із серйозними фінансовими проблемами, стали банк “Надра” та “Промінвестбанк”. В свою чергу “Родовід Банк” на 99,99%, “Укргазбанк” на 87,72% і

¹ В Мексиці з 58 банків, націоналізованих у 1982 р., лише 18 функціонували у 1990-х рр.